

วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนปลาย

โคลงชะลอพระพุทธไสยาสน์

- เป็นการบันทึกเหตุการณ์ในการชะลอพระพุทธไสยาสน์องค์ใหญ่ไม่ให้ได้รับอันตรายจากการลากไปประดิษฐานในที่แห่งใหม่ อันเนื่องมาจากน้ำกักเซาะตลิ่งพังจนใกล้จะถึงวิหารพระพุทธไสยาสน์ในสมัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ
- ผู้แต่ง: สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล

โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์

ทำนองแต่ง : แต่งเป็น โคลงสี่สุภาพ

วัตถุประสงค์ในการแต่ง:

- เพื่อบันทึกเหตุการณ์ที่น่าเป็นอัศจรรย์ที่สามารถชะลอพระพุทธรูปพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่โตมากมายมาได้โดยไม่เป็นอันตรายอะไรเลย
- เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท่ายสระด้วย

- เนื้อหา
- เริ่มต้นกล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ต้องลากชะลอพระพุทธไสยาสน์คือ เกิดน้ำเซาะตลิ่งจนเขื่อนที่ใกล้พระวิหารพังลงมา
- **ท่านพระอธิการวัดป่าโมกข์** จังหวัดอ่างทองจึงนำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ
- จึงมีพระบรมราชโองการให้พระยาราชสงครามเข้าจัดการชะลอพระพุทธรูปให้พ้นน้ำ

- พระยาราชนครินทร์ได้เจ้ฐานพระพุทธรูปเอาตะแฒ่รองช้กลากองค้พระ ปราบคินให้ราบเรียบ แล้วกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน
- ป่าวร้องไปย้งราษฎรท้งหลาย ข้าราชการท้งมวลให้ช่วยกันชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์มาย้งที่จะทำพระวิหารใหม่
- จากนั้นได้สร้างพระวิหารการเปรียญพระอุโบสถ เจดีย์ และกุฎีที่อาศัยของภิกษุสามเณรครบถ้วน
- สุกท้ายได้อัญเชิญพระพุทธรูปปางต่าง ๆ มาประดิษฐานไว้แล้วขอให้ช่วยอภิบาลพระเจ้าแผ่นดินให้ปลอดภัยจากอันตรายท้งปวง

สาเหตุของการชะลอพระพุทธไสยาสน์

ตะวันลงตรงทิศทู่้ง	แทงสาย
เซราะฝิ่งระหุยระหาย	รอดน้ำ
ขดเขื่อนเลื่อนทลมทลาย	ริมราก
ผนังแยกแตกแทนซ้า	รูปร่างปฐิมา
อธิการคาลเคือคคิน	ระเหหน
มาสู่ภูธรสากล	หม่นใหม่
แถลงถวายสายชลผจญ	พุทธรูป
เชิญป้อมปรคองภัยให้	ผ่องพื้นปฐิมาน

วิธีการชะลอพระพุทธไสยาสน์

เจาะฐานการจะเข้ขุด	ปกองคาน
ไม้เรียบเปรียบปรุกคาน	ทาบไว้
รององคบันจงสถาน	เทียบแทน
ต โลงตลอดครอดรับให้	เปล่าพื้นดินเดิม
เชือกใหญ่ใส่รอกร้อย	เรียงกระดาน
กว้านช่อชะลอผันขึ้น	ยัดยื่อ
ลวดหนังรั้งพัลวัน	พวนเพิ่ม
ให้โหมมประ โคมอิงอื้อ	จากเจ้าประ โคมไป

ขอพรพระพุทธรูปปางพระอุปลุก

ขอพรอุปลุกก้อน

มารขาม

วัสวดีอสุริตาม

กราบเกล้า

ขอจงพระองค์ปราม

หริราช

ทุกคนคร่ออนฤทธิร่ำ

นอบน้อมสยบเสยง

นันทสัทธาธรรมคำหลวง

นันทสัทธาธรรมคำหลวง เรื่องนี้มีที่มาจากพระสูตรในทีฆนิกาย เป็นเรื่องราวของการทรมานพญานาคให้เปลี่ยนวิถีที่ผิด ๆ เสีย แล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเชื่อที่ถูกต้อง

นันทโทปนันทสูตรคำหลวง

ผู้แต่ง: เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร

- เรียกกันตามพระนามเดิมจนติดปากว่า เจ้าฟ้ากุ้ง
- พระองค์มีนามเต็ม ๆ ว่า เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์
- ทรงเป็นพระราชโอรสองค์โตในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ และสมเด็จพระพันวัสสาใหญ่ กรมหลวงอภัยนุชิต

- เมื่อพระชนมายุได้ 19 พรรษา ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาพิทักษ์
- แต่เนื่องจากทรงมีพระราชอาชญาเพราะทรงใช้ดาบฟันเจ้าฟ้าพระกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ พระราชนัดดาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ซึ่งผนวชอยู่จนจิวรชาดวัน
- จึงต้องออกผนวชอยู่ถึง 2 ปี เมื่อได้รับพระราชทานอภัยโทษ ก็ลาผนวชออกมาภายหลังได้ดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราช

- ต่อมาพระราชวังที่ประทับเกิดเพลิงไหม้ จึงเสด็จไปประทับอยู่ในวังหลวงชั่วคราว ซึ่งทำให้พระองค์ทำผิดอย่างใหญ่หลวง
- กล่าวคือได้ทรงมีโอกาสลักลอบทำชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์พระสนมของพระราชบิดา
- พระราชบิดาให้ลงโทษโบย 230 ที โดยตีทีละยก ยกละ 30 ที ให้นำหน้าให้เสียโฉมแล้วเป็นไพร่
- แต่เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงถูกโบยได้แค่ 180 ที ก็สิ้นพระชนม์เสียก่อน เพราะทรงทนไม่ไหว

นันทนาการด้วยภาพ

- ทำนองแต่ง แต่งเป็นรายยาว แทรกด้วยคาถาบาลี ตอนท้ายมีโคลงสี่สุภาพ 2 บท
- วัตถุประสงค์ในการแต่ง
  - 1) เพื่อแข่งกับมหาดาศาติคำหลวง
  - 2) เพื่อแสดงถึงความสำนึกผิดที่ทรงใช้ดาบฟันพระภิกษุ เจ้าฟ้าพระกรมขุนสุเรนทรพิทักษ์

นันทโทปนันทสูตรคำหลวง

เนื้อหา

- เริ่มต้นจากกนัมัสการพระรัตนตรัย บอกนามผู้แต่งแล้วดำเนินความตามเรื่องราวว่า
- เมื่อสมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ พระวิหารเชตวัน วันหนึ่ง
อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้มาเข้าเฝ้าทูลอาราธนาพระองค์และพระสงฆ์
จำนวน 500 รูป ไปรับบิณฑบาตที่บ้านของเศรษฐี

นันทโทปนันทสูตรคำหลวง

- โกลักรุ่งของวันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้พระญาณตรวจดูสัตว์โลก ว่าใครพอจะแนะนำให้อำนาจธรรมได้บ้าง
- พระพุทธเจ้าก็ได้ทอดพระเนตรเห็นด้วยพระญาณว่าพระยานันทโทปนันทะ นาคราช ยังมีความเห็นผิดคือมีมิจฉาทิฐิ ถ้าทำให้ลดพยศเสียหน่อย ก็จะ สามารถรู้ธรรมได้
- พระพุทธเจ้าจึงพุทธฎีกาแก่พระอานนท์ว่าจะเสด็จไปยังเทวโลก พระอานนท์และสาวกจึงเตรียมตามเสด็จด้วย

นันทโศปนันทสูตรคำหลวง

- พระพุทธองค์และสาวกเหาะขึ้นไปเหนือวิมานของพระยานันทโศปนันทะนาคราช
- พระยานาคแลเห็นก็โกรธ นำบริวารนาคเหาะขึ้นไปทำอิทธิฤทธิ์ขวางทางไว้
- พระสาวกหลายองค์ขอรับอาสาจะไปปราบพระยานาค

นันทโทปนันทสูตรคำหลวง

- พระพุทธเจ้าจึงให้พุทธานุกูลบุตรแก่พระมหาโมคคัลลานะ (พระอัครสาวกเบื้องซ้าย) ไปปราบด้วยฤทธิ์ จนพระยานันทโทปนันทะนาคราชสิ้นพยศ
- พระมหาโมคคัลลานะพามาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า
- พระพุทธเจ้าทรงประทานศีล 5 ข้อ ให้นำไปประพฤติปฏิบัติ
- จากนั้นพระพุทธองค์ก็ทรงนำพระสงฆ์สาวก 500 รูป ไปยังบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเพื่อรับภัตตาหาร

บอกนามผู้แต่ง

อหํ อันทว่าข้า สิริปาโล นามผู้ชื่อ มหาสิริบาล ในเมื่อกาลบรรพช
ครั้งนิวัตินิเวศน์เป็นกษัตริย์ เพศวรา ทุมม ชิเปสสุ ชยเชฏฐ สิริย ว ส
นามก็ ชื่อ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ ไชยเชฏฐ สุริยวงษ์ เสวยรัชชงศฤงการ
วังบวรสถานมงคล คำกลเป็นฝ่ายหน้า ผจญปัจจามิตรแพ้วาย

พระพุทธเจ้าทรงใช้พระญาณดูพระยานั้นโทปนันทะ

...แลแก้วกล้าสามารถ อันฉลาดในอุบายมากนัก จึงจักทรมาณพระญาณาค
ได้ กจะได้ทรมาณบัดนั้น ซึ่งนั้น โทปนันท อันตนได้เป็นใหญ่กว่าใน
นาคาบรรลัซช น้ำใจถ้ททกักกขพะ มีมานะยกขึ้นไว้ ประดุจธงไชยปลิว
ยาบ ใจหายบช้าล้นพ้น อันบุทลจะทรมาณยาก ซึ่งพระญาณาคอันร้าย ให้
หายพาลหายพยศ...สมเด็จพระรคสรณาภาวะ โลกย กเหนพระมหาโมคคัลลา

ผู้เปนนทุติยสราพกประเสอรรดิ ริทธิล้าเลอศกมเลนทรา จักกะทำ
ปราฎิหารย ควรจทวรมานนาคราช ให้อภิวาทนบนอบแลกอปรด้วย
คุณอันสร้างแล้ว กจขัดให้พ่องแผ้วราคา แห่งพรรณินทราธิราช แล
ฉลาดในธรรมุบาย กจทรมานได้ด้วยง่าย แล

ตอนพระพุทธองค์และสาวกเหาะลอยไปในอากาศ เห็นวิมานแห่งนั้นโทปนันทนาคราช

แม้ในกาลวันนั้น อันว่านันทนโทปนันทนาคราช กกล่าวคำวิปลาสนานา
กอปรัด้วยนฤจณาทฤษฏี เปนวิจิตรมากยิ่งนัก ก็มีลักษณะดังนี้ อันว่าพวกชีธรรม
อัน โคนสีสะเหล่านี้ได้ ย่อมเข้าไปสู่เทวา อันอยู่ดาวดึงษาสถาน กมาเห็น
พิมานแห่งเรา แม้น จกลับเทาเมืองชน กข้ามไปเบื้องบนปราสาท แห่งอาคมนี้
หลายวาร ตั้งแต่กาลวันนี้ไป อาคมบมิให้สร มณา สู่เทวาโลกทั้งหลาย อัน
เรียรายรชทุลี อันมีในฟ้าบาทา แห่งสร มณาอันอาเกียรณแล ไปเห็นอ เสียร
แห่งอาคมภาพนี้แล (อาเกียรณ=เกลื่อนกลาด)

พระยานาคพาบริวารแสดงอิทธิฤทธิ์

อันว่าพระญาอุรคินทรภูษังค ออกจากบัลลังกบมิช้า และมีนาคามาตย
ทั้งหลาย นาคนิกายห้อมล้อม สร้างพร้อมนำไปสู่ซึ่งเของไศลศิขเรนทร อันชื่อ
สุเมรุราชา แลนนโทปนันทาเสียรพิศ กนฤรมิตรกายา ใหญ่ยาวสามารถนัก
ด้วยยศศักดิ์บุญยา แห่งนาคานุภาพ โดยใจหยาบแห่งเขา กเกี่ยวเข้าซึ่งราช
บรรณพต ด้วยขนาดตัวอันใหญ่ คณนาได้เจ็ดรอบ กปกครอบพังพาน มิด
ปราสาทสถานนครินทรา อันชื่อมหาสุทัศน์ไพศาล สูงประมาณสิบสอง
โยชน์ แลกอปรด้วยทิพยวโนททยาน อันตั้งบนอรรคสถานพระสุเมรุ

ตอนพระมหาโมคคัลลานะปราบพระยานาค

ในกาลนั้น อันว่ากายแห่ง โภคินทรราชา พระมหาโมคคัลลา
หนีบเข้าไว้ แลกายอันใหญ่มหึมา กน้อยเข้านักหนามานทำเนียบ
เปรียบกระเช้าอันเขาทำด้วยหวาย แห่งนายช่างเตลา บีบน้ำมันงา
กยวิกย และกายอีกแห่ง โภเคนทรราชา มีเสทารินรีใหม่สรกปรีบมิ
ขาด หยาดเสททางคเปนธาน กมีในกาลนั้นแล

***เสทา=เหยื่อ

พระโมคคัลลานะพูดกับพระยานันทโพนันทว่า ต้องการจะช่วยให้ละมิจฉาทิฏฐิ

อันว่าพระมหาทคคัลลาน กเปล่งพระอุทานทวนท่าว กล่าวแก่พา
สุเกรนทรราชา อันว่า อาตมาภาพนี้ บมิกทำซึ่งกัมมนี้ ด้วยฉันทาคดี
แลบมีทยา แลใจหยาบซ้าอันคุมนุญม โธธ ทำเพื่อจโปรด เปนประธาน
จเปลื้องท่านจากมรรคา อันเปนมิจฉาทิฏฐินิตย แลท่านย่อมนเหนฝิด
เปนชอบ อันกอปรด้วยกรรมลามก กจยกท่านไว้ในมรรคา อันชอบ
ธรรมบวรารอชิก แล (ทยา=เอ็นดู กรุณา)

พระยานันโทปนันทขอให้พระโมคคัลลานะไม่ทรمانตน

อันว่าพระญาณน โทปนันท กกล่าวอนุสนธิพากยา แก่พระมหาเถร
คั้งนี้ เมื่อท่านบมิกำแก่ข้าด้วยเจตนาอัน โกรธนี้ ผู้แลมีแก่ท่านจริง แลท่าน
ทำชงกรรมแก่ข้า เหนหยาบช้ายิ่งนัก ถ้าจะให้ลักษณคุณอันจำเรอญ เซอญ
พระผู้เปนเจ้ากลายอาตมา จากนาคราชด้วยไมตรี จงเปนปรกติภาวะ แห่ง
รูปพระสรณมณอยู่เทอญ

พระมาลัยคำหลวง

- พระมาลัยคำหลวงนี้มีที่มาจาก **คัมภีร์มาลัยสูตร** ซึ่งพระภิกษุชาวลังกา แต่งไว้
- ต่อมาพระเจ้า พุทธวิลาส พระชาวเชียงใหม่ ได้นำมาเรียบเรียงใหม่ ในชื่อว่า **ฎีกามาลัย**
- สดุดท้าย เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรทรงนิพนธ์ขึ้นใหม่ ให้ชื่อว่า **พระมาลัย คำหลวง**
- ผู้แต่ง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือเจ้าฟ้ากุ้ง

พระมาลัยคำหลวง

- ลักษณะคำประพันธ์ แต่งเป็นร่ายสุภาพ บางตอนมีลักษณะคล้ายกาพย์ยานี แต่ตอนต้นและลงท้ายอีก 5 บท เป็นโคลงสี่สุภาพ
- วัตถุประสงค์ในการแต่ง เพื่อให้ได้รับบุญกุศลและขอให้บุญหนุนส่งพบพระศรีอาริยมะต๑ไตรย

เนื้อหาพระมาลัยคำหลวง

- เบื้องต้นเป็นการนอบน้อมพระรัตนตรัย
- ต่อมาก็กล่าวถึงพระมาลัยเถรเจ้า ผู้เมตตากรุณาคิดหวังจะให้สรรพสัตว์
พ้นทุกข์
- ท่านเป็นพระมีฤทธิ์จึงเหาะไปโปรดสัตว์ยังนรก และเหาะขึ้นไป
นมัสการพระธาตุจุฬามณี และพบพระศรีอารย์

เนื้อหาพระมาลัยคำหลวง

- ตอนพระมาลัยไปโปรดสัตว์นรก มีการกล่าวถึง สัตว์นรกขอให้พระมาลัยไปบอกญาติพี่น้องให้ทำทานแผ่ส่วนบุญส่งไปให้
- เพื่อสัตว์นรกเหล่านั้นจะได้ทุเลาความทุกข์ทรมานในนรกได้บ้าง
- พระมาลัยนำเรื่องราวของนรกและสวรรค์มาบอกแก่มนุษย์ เพื่อให้หลีกเลี่ยงจากนรกและทำตนให้ดีขึ้นด้วยการทำทานเพื่อไปสวรรค์

- วันหนึ่ง พระมัลลย์เดินบิณฑบาต ได้พบชายคนหนึ่งมีความกตัญญูต่อมารดา และเขาได้ถวายเป็นดอกไม้ 8 ดอก แก่พระมัลลย์ด้วย
- สำหรับดอกไม้ พระมัลลย์ได้นำไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณี ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์
- ภายหลังชายคนที่ถวายเป็นดอกไม้ตายไปได้ไปเกิดเป็นเทวดา มีความสุขสบายอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
- พระมัลลย์มีโอกาสดูพบและได้ถามพระอินทร์ถึงบุญกุศลที่บรรดาเทวดาทั้งหลายกระทำแล้วหนุนส่งให้มาเกิดบนสวรรค์

เนื้อหาพระมาลัยคำหลวง

- พระมาลัยฟังแล้วก็จดจำไว้เพื่อมาบอกแก่พวกมนุษย์
- เมื่อพระมาลัยมานมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ ก็ได้พบกับพระศรีอาริยมะตไตรย
- พระศรีอาริยมะตไตรยตรัสถามถึงความเป็นไปของผู้คนบนโลกมนุษย์แล้วได้บอกว่า เมื่อสิ้นพุทธกาลแล้ว พระองค์จะเสด็จมาเกิดยังโลกมนุษย์ในยุคนั้นจะมีแต่ความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนเป็นสุขกันถ้วนหน้า

ตอนที่สัตว์นรกขอให้พระมาลัยไปบอกญาติเรื่องการแผ่ส่วนกุศล

สรรพสัตว์นิริยา คับทุกข์เกษมसानต์ วันทนาการกราบเกล้า พระเจ้ามาแต่ใด จึงมาให้สุขแก่ข้า พระเธราพจนาท เรามาแต่ชาติมนุษยสา ผุ่งนรกาฟุ้งข่าวอันธกล่าวเปรมปรีดี จึงทูลคดีพระเป็นเจ้า จงโปรดเกล้าสัตตา บอกฐานาที่อยู่ขอพระผู้เป็นเจ้า จงบอกเล่าแก่ญาติ แห่งข้าบาทอันมี ในบุรีชื่อนั้น ในบ้านอันชื่อนี้ ชนบทมีชื่อใด บอกนามในบิตุเรศ อยู่ประเทศที่นั่น นามวงศ์พันธุ์นานา บุตรธิดาสามี มาตุภคินีพี่ชาย ให้ทั้งหลายเร่งทำ กุศลกรรมส่งมา ให้บูชาพระพุทธรูป ธรรมเมศอุดมเลิศ สงฆ์ประเสริฐศิลาจารย์ แล้วให้ทานยาจก ทักขิโณทกส่งมา แก่ผุ่งข้าทุกทน จึงจะพ้นจากทุกข์

พระมาลัยเหาะกลับมายังโลกแล้วนำความจากสวรรค์นรก มาบอกญาติ

พระเถราฬงสาร รับพจมานทุกอัน ๗เหาะหรรษ์ด้วยฤทธิร์ค
เถโร อากนุตวา ๗คึนยงมมนุษย์สถาน นำอาการพิบัติ มีแก่สวรรค์นรกานต์
โดยวิตถาร๗แถลง กล่าวสำแคงแก่ชน ท้าวสากถมาฬง ๗เอบอกตามสั่ง
ฝูงญาติ ให้ชนชาติเรงทำ กุศลกรรมบหึง อุทิศถึงพงศ์พันธุ์ จงนั้บพลัน
อย่าช้า เขาจะผันทุกขาคูรคถ

เมื่อญาติสวรรค์ได้ฟังจึงเร่งทำทานและอุทิศส่วนกุศลให้

ครั้งฝูงชนได้ยินพระศาสดน์ ว่าฝูงญาติทุกขั้พิบัติ ก็โหมน้สร้างไร
ได้ฟังภัยในนรก ก็ตื่นตระหนกประพรั่น อภิวันท์พระไตรสรณ
ทำทานาทิกุศล บำเพ็ญผลบุญญา แล้วพวงสาจึงอุทิศ กุศลอิฏฐ์ส่งให้
ของได้แก่พงศ์พันธุ์ พ้นจากสรรพทุกข์ ด้วยเดชเราแผ่ผล กุศล
ทักษุ โณทก ครั้นตกเมธนีธาร ฝ่ายนรกานต์ปริดา อนุโมทนาส่วน
กุศล บัดสิ้นสกนธ์ชนมชาติ ด้วยเดชอาตม์อนุโมทนา กุศลโสคอุบัตติ

** เมธนี เมทนี = แผ่นดิน

ตอนที่ชายคนหนึ่งนำดอกบัวถวายแก่พระมาลัย

ในระบัดเบ็องนั้น ในบ้านนั้นมีบุรุษ หนึ่งประกายสุดแสนสา เลี้ยง
มารดาบิดา อยู่ใก่กาลนั้นเล่า ชายไต่เต้าตามสถล ไปสู่ชลชำระ ลงใน
สระชโลธาร เห็นอุบลบานไพจิตร เต็ดดวงพิศชมพู่ แปะดอกดูเดินพลา
งโดยหนทางทอดตา เห็นพระมาลัยลาศ หัตถ์ธรรบาตรวิจิตร วิวิธกมลอินทรีย์
สังวรศีลรำงับ รักษาสรพรอิริยาตร บทวิลาศธรา วรรณรูปากฤคิณี ชาย
ทฤษฎีโสมนัส ปิติกรัชปราโมทย์ ก็โอนศิโรตม์แทบบท ประณตทศนัชบวร
สโมธานกรกราบไหว้ กระทบลฤทัยประดิพัทธ์ ต่อพระอรหัตศรัทธา เป็น
อดุลยยั่งยืน จึงเอาอุบลทูลเกล้า ถวายเธอเข้าถึงพระหัตถ์

ตอนที่พระมาลัยบอกความเป็นไปของผู้คนบนโลก ให้แก่อารีเมตไตรยทราบ

พระเมตไตรยพจนา ข้าแต่พระมหาเถรเจ้า ชมพูทวีปเหล่ามุนยา
ประพฤติกการาเป็นไฉน พระมาลัยตอบสาร ในมนุษย์ฐานแหล่งไหน มี
วิสัยต่างพรรค วาณิชกรรมเลี้ยงชีวิต บ้างเป็นทลิตสบสรรพ ลางบ้าง
มหันต โภคา บ้างมีสุขาเพิ่มพูน บ้างอาดูรด้วยทุกข์ บ้างมีรูป मुखลาวรรณ
บ้างมีพันธุ์หินชาติ บ้างอายุอาตม์ยืนนาน บ้างถึงกาลปฐุมวัย ที่มีโภโคย
นั้นน้อย ชนทรัพย์ถ่อยมีหลาย ที่สุขสบายบางเบา มีทุกข์เล่ามากมาย

** ทลิต = ยากจน, เข็ญใจ โภโคย = ทรัพย์สมบัติ

กล่าวถึงความสิ้นสุดแห่งพุทธศาสนาในสมัยของพระพุทธเจ้า พระนามว่า พระสมณโคดม

เมื่อโคศาสนาพระบรม สมเด็จพระโคดมจอมภพ ถึงถ้วนครบห้าพัน
ก็อันตรธานพินาศ อันว่าโลกธาตุทั้งหลาย จักระถ้ำระสายอาเกียรณ์ อกุศล
จะเบียดทวยชน อันว่ากุศลจะพินาศ ถอยชนชาติลำคับกัน อันมนุษย์สรรพ
ทั้งหลาย ความอายุสุดสาบสูญ ก็เกิดอาดูรสังวาส ด้วยประยูรญาติพงศา
กับมารดาบุตร น้องสาวศรีเหลนหลาน คุจฉิงการสุกรา คุจฉุน้ำข่าและแพะ
พันธุ์ ด้วยสำคัญวิปลาส บมิวายอาจอดบาปคุดเคียรฉานหยาบกระสัน ด้วย
กามฉันท์เคื่อคร้อน อกุศลต้อนเตื่อนแต่ง

กล่าวถึงความสิ้นสุดแห่งพุทธศาสนาในสมัยของพระพุทธเจ้า พระนามว่า พระสมณโคดม

อายุแห่งสัตว์น้อย เดิมขบร้อยถอยถด ลำดับลดหล่นลง ร้อยขวบคงสิบปี
ห้าขวบมีธรวาส ใจร้ายกาจโลกก็ กัลปนนั้นมีนามกร ชื่อว่าสัตถันดร พึงมี
มิกสัญญีนามกัลป์ ชนอัญญมัญญสังวาส บรู้อัจฉยาตีพงศ์พันธุ์ เบียดเบียนกัน
เกียงโทษ กรูกริ้วโกรธเกรียงไกร บ้างถือไม้ไผ่ไต่ยู่ท้อ ถืออาวุธวางวิ้ง พัน
ฟาดกลิ้งเกลื่อนกลาด ตายเดียรดาษดาลเดือด ลุยลาญเลือดลายไหล คุดน้ำ
ในนองสมุทร

กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ในยุคสมัยพระศรีอารีย์

ถึงเดือนครึ่งหนึ่งตก เชนงชูชกเที่ยงคืน เย็นต่างพื้นปถพี แผ่นธรณีมี
รส ปรางภูทวิปชมพู่ บริบูรณ์หมู่พฤษชาติ วัลย์ลดาดาษดวงดอก พัน
ลาออก ยอกแทง ช่อชริดแซรงชুমชรุก ลูกห้ามสุกเหลืองหล่น กิ่งก้าน
กล่อมคด ใบคือมรกตเขียวแข่ง ผลกลเกล้งติดเต็ม ดอกแยบแย้ม
เกสร เรณูภมรชมทราบ อิงอรอาบเอารส

กล่าวถึงความรักเดียวใจเดียวในยุคสมัยพระศรีอารีย์

ส่วนว่าพรรคสตรี บเสพสามีเป็นสอง ฝ่ายบุรุษครองหญิงเดี่ยว
ห่อน โทนเที่ยวแสวงหา เพิ่มภรรยาสองคน ห่อนล่วงกลกามอื่น ลอบชม
ชื่นเมียชาย เมียเดี่ยวคายจรรยา รักพิศวาสเสน่หัง อัญมัญญ์ทั้งสอง
ครอบครองกัน ทุกเมื่อแล

อัญมัญญ์ = ชิงกันและกัน, ของกันและกัน

กล่าวถึงความสุขของมนุษย์ในยุคสมัยพระศรีอารีย์

ฝ่ายฝูงมนุษย์หรรษา ภิรมยานิจกาล ชวนกันผसानดูริยางค์ โพนเพลง
พลาจพิณพาทย์ ฆ้องกลองฆาฏกรึนเครง คีตบรรเลง เพลงไฉนปีแก้วไว
เสียงแว่ว คีตถึงแล้วคนตรี ทูกราตรีที่วัน ระเบงบรรพ์ร่าร้อน โคลงกาพย์
กลอนทำนุก เล่นเป็นสุขนิรันดร์ คุจชาวสวรรค์เสวยสวัสดิ์

กล่าวถึงความอุดมของธัญญาหารสมัยพระศรีอารีย์

อีกธัญโภชนสาดี ตกปัดพีเมล็ดเดี่ยว งอกขึ้นเขียวช่อ แตกพันลำ
หลายหน่อ เนื้อเป็นกลถึงพัน ต้นหนึ่งนั้นพันรวง ได้เมล็ดตวงธัญญ์
สองทะนานพันพูนเพ็ญ เมล็ดเดี่ยวเป็นมากมาย นับเกวียนหลาย
ครามครัน

คุณค่าของพระมาลัยคำหลวง

- 1. อิทธิพลในเรื่องความเชื่อในโลกยุคพระศรีอาริย์** ช่วยส่งเสริมในเรื่องการพึ่งเทศน์มหาชาติ เพราะพระองค์กล่าวไว้ว่า
“หากผู้ใดปรารถนาจะไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์เมตไตรย
จะต้องพึ่งเทศน์มหาชาติให้จบในวันเดียว”
ดังข้อความว่า

“เธอจงแจ้งแก่เวไนย แม่ผู้ใดจะใคร่พบ จงเคารพตามโอวาทให้
ทำมหาชาติเนื่องนั้นต์ เครื่องสิ่งละพันบูชา ให้จบในทิวาวันนั้น ตั้ง
ประทีปพันบูชา ดอกปทุมมาถ้วนพัน บัวเพื่อนพันธ์อินทนิลา ดอกมณฑา
โดยจง เทียนแลธงฉัตรเครื่องบูชาทั้งนี้ จงถ้วนถึสิ่งละพัน”

คุณค่าของพระมาลัยคำหลวง

2. วรรณคดีเรื่องนี้ สนับสนุนความเชื่อเรื่องโลกนี้โลกหน้า

การเร่งสะสมบุญบารมีเพื่อจะได้ไปเกิดและเสวยสุขในยุค
พระศรีอาริย์ ซึ่งเป็น โลกในอุดมคติปราศจากความทุกข์ทั้งปวง มนุษย์
จึงทำบุญกุศล ละความชั่ว และทำดีเพื่อจะได้ไปสวรรค์

กาพย์เห่เรือ

- การเห่เรือในเมืองไทยมีมานานแล้ว เพราะบ้านเราเป็นเมืองน้ำ
- การเห่เรือ ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ไม่รู้สึกเหนื่อย และทำให้เกิดจังหวะในการพายพร้อมๆกัน
- การเห่เรือมี 2 อย่าง คือ
  - 1) เห่เรือหลวง เป็นการเห่ในพระราชพิธี โดยเฉพาะในการสงคราม เพื่อให้ได้ชัยชนะ
  - 2) การเห่เรือเล่น เป็นการเห่เรือเล่น ๆ ของชาวบ้านทั่วไป

ภาพยนตร์เรื่อง

- ผู้แต่ง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือเจ้าฟ้ากุ้ง
- ทำนองแต่ง แต่งเป็น โคลงสี่สุภาพ 1 บท แล้วใช้กาพย์ยานี 11 ขยายความไปจนจบเมื่อขึ้นต้นใหม่ก็แต่งนำด้วย โคลงสี่สุภาพอีก
- วัตถุประสงค์ในการแต่ง เพื่อใช้ให้เรือในขบวนเรือพระที่นั่งเวลาเสด็จประภาสทางชลมารคจากกรุงศรีอยุธยาถึงท่าเจ้าสนุกเพื่อไปนมัสการพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี
- เนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

- **ตอนที่หนึ่ง** กล่าวชมขบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารค

- **กล่าวพรรณนาถึงชื่อเรือ**พระที่นั่งสมรรตไชย ไกรสรमुख สุวรรณหงส์ เรือชัย และเรือที่มีศิระเป็นหัวสัตว์ต่าง ๆ เรือหัวครุฑ เรือหัวคชสีห์ เรือหัวสิงห์ เรือหัวนาค เป็นต้น

- **ต่อไปเป็นการชมธรรมชาติ** อันมี ปลา ไม้ นก โดยแทรกบทคร่ำครวญถึงความรักเอาไว้ด้วยตลอด

- **ตอนที่สอง** เป็นกาพย์เห่เรื่องกากี

- เป็นเรื่องของ **พญาครุฑเล่นชู้กับนางกากี** พญาครุฑได้อุ้มนางกากีไปยังวิมานนิมพลี จากนั้นเป็นบทเห่สังวาสและเห่ครวญ

พรรณนาถึงชื่อเรือ

๑ สุวรรณหงส์ทรงภู່ห้อย
เพียงหงษ์ทรงพรหมินทร์

๑ เรือไชยไวย่องวิ้ง
เสียงเส้าเร้าระคม

งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
ลินลาศเลื่อนเตือนตาชม

รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
ห่มท่ายเย็นเดินคู่กัน

พรรณนาเรื่อที่มีศีรษะเป็นหัวสัตว์

๑ เรือม้าหน้ามุงน้ำ
เพียงม้าอาชาทรง

๑ เรือสิงห์วิ่งแผ่น โผน
คูยงสิงห์ลำพอง

แล่นเฉื่อยฉ่ำดำระหง
องค์พระพายพายผันผยอง
จนตามคลื่นฝืนฝ่าฟอง
เปนแถวท่องล่องตามกัน

ชมปลาพร้อมกับครวญถึงนาง

๐ ปลาสร้อยลอยล่องชล

เหมือนสร้อยทรงทราญไว

๐ เนื้ออ่อนอ่อนแต่ชื่อ

ใครต้องข้องจิตรชาย

๐ ปลาเสือเหลือที่ตา

เหมือนตาสุคาควง

ว่ายเวียนวนปนกันไป

ไม่เห็นเจ้าเสร้ายวาย

เนื้อน้องฤาอ่อนทั้งกาย

ไม่วายนิกตริกตริงทรวง

เลื่อมแหลมกว่าปลาทั้งปวง

ดูแหลมล้ำชำเพราคม

ชมไม้พร้อมกับครวญถึงนาง

๐ ชมดวงพวงนางแย้ม

คิดความยามบังอร

๐ จำปาหนาแน่นเนื่อง

คิดคำนึงถึงนงราม

๐ ประยงค์ทรงพวงห้อย

เหมือนอุบะนวลละออง

บานเสลี่ยมแย้มเกสร

แย้มโอษฐ์ยิ้มพร้อมพราวงาม

คลี่กลีบเหลืองเรืองอร่าม

ผิวเหลืองกว่าจำปาทอง

ระย้าห้อยห้อยพวงกรอง

เจ้าเขวนไว้ให้เรียนชม

ชมนกพร้อมกับครวญถึงนาง

๐ สาลิกามาตามคู่
แต่พี่น้องอวรณ์

ชมกันอยู่คู่สมสมร

ห่อนเห็นเจ้าเสรำใจครวญ

๐ นางนวลนวลน่ารัก
แก้วพี่น้องนวล

ไม่นวลรักตร์เหมือนนทราวมสงวน

ตั้งนางฟ้าหน้าไยของ

๐ นกแก้วแจ้วแจ่มเสียง
เหมือนพี่น้องประคอง

จับไม้เรียงเคียงคู่สอง

รับขวัญน้องต้องมือเรา

กาพย์เห่เรืองากี

◎ กางกรอ้อมโอบแก้ว	เจ้างามแพรวสบรรพางค์
ปีกปกอกเอวนาง	พลาจคถึงเกล้าเต้าจรจรัล
◎ นวบฉาบคาบนาคา	เปนนกษาพาผกผัน
หางกระหวัดรีงรัดพัน	คั่นเมฆามาสิมพลี
◎ คลสถานพิมานมาศ	เกลียวกลมสวาตินาฏกาก็
เหิมหวนยวลกามี	ปรีดาแนบแอบอิงองค์
◎ เริงรินชื่นเชยปราง	พลาจคถึงเกล้าเต้าบุษบง
กอดเกื้อเนื่อนวลหง	ปลงสวาดิชมสมเสพย์สมร

บทแห่งवास

๑ โหยหวนครวญไคร่ นาง
นั่งนอนห่อนฤมิ

๑ คิดเคยเชยชมน้อง
เป็นสุขทุกเวลา

๑ ออกเฝ้าเคยสังวาส
นับเดือนเลื่อนปีจร

อกเพียงพ่างล้างชีวี
สิ่งซึ่งสุขทุกเวลา

ไม่ห่างห้องสองเสนาหา
มาจากได้ให้อา वर्ณ

กรรมบาราศคตลาคตลาคสมร
ห่อนเห็นแล้วแก้วตาเรียม

คุณค่าของกาพย์เห่เรือ

1. ด้านอักษรศาสตร์ กาพย์เห่เรือเป็นวรรณคดีที่พรรณนาธรรมชาติได้ละเอียดสมจริงและ โยงเข้าสู่เรื่องของความรักได้ดี

และกาพย์เห่เรือนี้ยังมีอิทธิพลต่อการแต่งกาพย์เห่เรือรุ่นหลัง เช่น

- กาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
- กาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 5

คุณค่าของภาพยนตร์เห่เรือ

2. ด้านวัฒนธรรม ภาพยนตร์เห่เรือมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในเรื่องพระราชประเพณีเห่เรือ ทำให้มองเห็นความงามทางเสียงไพเราะ เวลาเห่เรือ และทำให้รู้สึกราวกับประเพณีของชาติไทย

ภาพย์หอโคลงประพาสธารทองแดง

ภาพย์หอ โคลงประพาสธารทองแดง เป็นภาพย์ที่พรรณนาการเสด็จทางสถลมารค (ทางบก) จากท่าเจ้าสนุกไปจนถึงธารทองแดง ธารทองแดงเป็นชื่อลำน้ำ ที่เขาพระพุทธรบาทเป็นสถานเริงรมย์ ด้วยธรรมชาติ มีตำหนักธารเกษมของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ใช้เป็นที่ประทับในคราวเสด็จไปนมัสการพระพุทธรบาท

- ผู้แต่ง เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือเจ้าฟ้ากุ้ง

ภาพย์ห่อโคลงประพาสธารทองแดง

- คำประพันธ์ แต่งเป็นภาพย์ห่อ โคลง กล่าวคือเป็นภาพย์ยานี และโคลงสี่สุภาพสลับกัน
- วัตถุประสงค์ในการแต่ง
เพื่อพรรณนาสิ่งที่ได้ทอดพระเนตรเห็นในการตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไปทรงนมัสการรอยพระพุทธรบาท
จ. สระบุรี ทางสถลมารค (ทางบก)

เนื้อหาของภาพย์หอโคลงประพาสธารทองแดง

- กล่าวชมขบวนเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารคว่าประกอบด้วยช้างทรง จาตุรงค์เสนา เหล่านางสนมกำนัลที่เดินทางไป พระพุทธบาท
- ครั้นแล้วพรรณนาสัตว์ทั้งหลาย ทั้งสี่เท้า สองเท้า สัตว์เลื้อยคลาน และ สัตว์น้ำ
- ตลอดจนกล่าวชมมวลดอกไม้และไม้พันธุ์ต่าง ๆ ชมลำธาร ปลา
- ตอนท้ายกล่าวพรรณนาความรื่นรมย์ที่มีอยู่ในบริเวณนั้น

กล่าวถึงนางสนม

◎ นักสนมกรมชแม่มี	ชี้ข้างกูบรูปโลมใจ
พักตราอำพองใส	นุ่งห่มโอ้โศภาจริง ๆ
◎ นักสนมกรมชแม่เจ้า	ทิ้งหลาย
ชี้ข้างกูบดาวราย	แจ่มหน้า
พักตราพองใสสาย	สุดสวาท
นุ่งห่มโอ้โถงผ้า	อร่ามริ้วทองพราย ๆ

** กูบ = ประทุนหลังข้าง

พรรณนาสัตว์สี่เท้า

- ◉ กวางทรายร้ายกินหญ้า สุกกรป่าพาพวกจร
สุนัขในโล่เห่าหอน ตามเป็นหมู่พुरुเพรียกเสียง ฯ
- ◉ กวางทรายร้ายเสพย์หญ้า คงดอน
หมู่ป่าพาเพื่อนจร ลูกล้อม
สุนัขจิ้งจอกหอน หลายเหล่า
เป็นหมู่พुरुเพรียกห้อม เห่าอ้ออึงเสียง ฯ

พรรณนาสัตว์สี่เท้า

- ◎ หมูमेंเห็นพยอมแพรม ขนตัวแหลมแซมน้กหนา
ใครปะจะจับมา พองขนสับคสลัดถูกแทง ฯ
- ◎ หมูमेंขนเสียมทั่ว กายา
ขนแหลมแซมหน้กหนา แน่นซรื่อง
ใครปะจะจับมา คูเล่น ก็ดี
พองขนสับคสลัดต้อง ตัดหน้าถูกแทง ฯ

พรรณนาสัตว์เลื้อยคลาน

- ◉ งูเหลือมเอี่ยมพันไม้   หางกระหวัดไว้ไฟอาหาร
เนือกวางย่างเคิรพาน   หย่อนตัวกระหวัดรัดกลมกิน ฯ
- ◉ งูเหลือมเกี่ยวไม้ไฟ   อาหาร
หางกระหวัดโยนยาน   แย่งไว้
เนือกวางสุกรพาน   เคิรด่วน
หย่อนตัวกระหวัดรัดไว้   ปากอ้าอมกิน ฯ

พรรณนาการต่อสู้อะหว่างหนูกับงู

๐ คูกูหนูกูสูง

งูสูงสู้นูกูสูง

หนูกูสู้นูกูอยู่

รูปงูทู่หนูกูทู่ ๗

๐ คูกูขู่ฝุคผู้

พรูพรู

หนูกูสูงสูง

สูคสู

งูสู้นูกูหนูกู

งูอยู่

หนูกูสูงสูง

รูปทู่ทู่ ๗

ถอดคำประพันธ์: งูขู่หนูกู ๗ เพราะหนูกูจะเข้าไปในรูสูง งูจึงสู้นูกู หนูกูก็สู้นูกู
สัตว์ทั้งสองต่างก็รู้เชิงซึ่งกันและกัน โดยทำเสียงขู่ใส่กัน

พรรณนานก

๑ ไก่ป่าจำเสียงเตี้ย

เห็นคนก่นวิงบิน

๑ ไก่ป่าขันเฉื่อยแจ้ว

ลูกเมียเขี่ยหากิน

เห็นคนก่นวิงบิน

ชอกซอนซ่อนตัวเร้น

พาลูกเมียเขี่ยหากิน

เข้าเรือนรอกชอกซอนหาย ฯ

กลางคืน

กกเหล่น

ถาบต้น

พุ่มไม้สูญหาย ฯ

พรรณนาพันธุ์ไม้

๑ เล็บนางงามเสลี่ยม

สุพรรณิกากากระทิง

๑ เล็บนางนวยเน่งน้อย

นางแย้มแกมดองดิ่ง

สุพรรณิกากากระทิง

ราชพฤกษ์สีดวงย่อย

ต้นนางแย้มแกมดองดิ่ง

ดอกราชพฤกษ์สีทไรไตร ๗

พอพิ่ง

อีกอ้อย

บานแบ่ง

พู่เพียงทไรไตร ๗

พรรณนาลำธารและปลา

๐ ธารไหลใสสะอาด

ห้วยน้ำใสไหลรินไหลคลา

๐ ธารไหลใสสะอาดน้ำ

น้ำใสไหลรินริน

จอกสร้อยกั้นไคลคลา

ตามคู่มากล้ำกล้าย

มัจฉาชาติคายนานา

ตามกันมาให้เห็นตัว ๆ

รินมา

ห้วยน้ำใส

เซยหมู่

ผูกให้เห็นตัว ๆ

พรรณนาความรื่นรมย์ที่ธารทองแดง

๐ ลางนางอาบนํ้าท่า

ทาแป้งแก้งหวีผม

๐ ลางนางตักนํ้าท่า

ขัดขม้นเหลืองบรรจง

หวีเกล้าเอาเทริดทรง

ผัดหน้านวนงามล้ำ

ทาขม้นเหลืองพียงชม

ผัดหน้านวนยวลใจชาย ฯ

อาบองค์

ดูบ่น่า

ผมปีก

ยั่วเข้าใจชาย ฯ

บอกนามผู้แต่งไว้ท้ายเรื่อง

๐ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

แต่งไว้ให้สถิตเสถียร

๐ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์เจ้า

ไชยเชษฐสุริย์วงศ์เพียร

แต่งไว้ให้สถิตเสถียร

จำเนียรกาลนานชั่ว

ไชยเชษฐสุริย์วงศ์เพียร

จำเนียรกาลนานสืบไป ฯ

ทรงเขียน

เลิศล้ำ

ใน โลกย์

อ่านอ้างสรรเสริญ ฯ

ฝากผู้อ่านให้อ่านให้ถูกต้อง

๐ อักษรเรียงเบรียงถ้อย

ผู้อ่านสารเสนาะ

บรู้อ่านไม่เหมาะ

ทำให้โคลงทั้งนี้

คำเพราะ

เรอหยหรือ

ตรงเทิ่ง ไปนา

ชั่วช้าเสียไป ๆ

๐ อักษรสรรคสร้างช่าง

โคลงก็เพราะเสนาะสาร

ผู้อ่านกลอนการ

ผู้บรู้อ่านให้

ชูปจาน

แต่งไว้

พาชื่น ใจนา

ขัดข้องเสียโคลง

คุณค่าของภาพยนตร์โคลงประพาสธารทองแดง

1. ในด้านพจนานุกรมและสัตวศาสตร์ ทำให้ผู้อ่านมีความรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่พบเห็น และได้รับความรู้เรื่องสัตว์นานาชนิด ทั้งลักษณะ รูปร่าง พฤติกรรม การดำเนินชีวิต

2. ในด้านวิถีชีวิต มองเห็นสภาพความเป็นอยู่ของคนในสมัยนั้น เช่น การอาบน้ำที่ทำน้ำ ทาขมิ้นที่เป็นเครื่องประทินผิวหรือเครื่องสำอางในสมัยนั้น

ภาพย์หอโคลงนิราศธารโศก

- ภาพย์หอโคลงนิราศธารโศก พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ทรงพระนิพนธ์คราวเดียวกับ **ภาพย์หอโคลงประพาสธารทองแดง** เมื่อครั้งตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไปทรงนมัสการและ สมนโภชรอยพระพุทธรบาท สระบุรี
- เดิมเรียกภาพย์หอโคลงนี้ว่า **นิราศพระบาท** ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น ภาพย์หอ โคลงนิราศธาร โศก
- เป็นบทคร่ำครวญที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับพระพุทธรบาทเลย

ภาพย์หอโคลงนิราศธารโศก

- ผู้แต่ง : เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือเจ้าฟ้ากุ้ง
- รูปแบบคำประพันธ์ เป็นภาพย์หอ โคลงจำนวน 152 บท โดยใช้ภาพย์ยานีและ โคลงสี่สุภาพสลับกัน
- วัตถุประสงค์ในการแต่ง
เพื่อบันทึกการเดินทางเมื่อครั้งตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศไปพระพุทธรบาทสระบุรี และเพื่อรำพึงรำพันถึงคนรัก

เนื้อหาภาพย่อโคลงนิราศธารโศก

- ขึ้นต้นด้วยโคลงสี่สุภาพ 2 บท กล่าวถึงนามกวีผู้ทรงพระนิพนธ์

- เจ้าฟ้า ธรรมท่านแท้

พยายาม

ธิเบศร์ กุमारนาม

บอกแจ้ง

ไชยเชษฐ ปัจฉาคาม

ภริภาพ

สุริยวงศ์ ทรงภาพย์แกลิ่ง

กล่าวเกลี้ยง โคลงการ ๗

- ภาพย่อโคลงชมเดือนถ้ำ

ไพรง

เจ้าฟ้าธิเบศร์ทรง

แต่งไว้

อักษรบรรพจน

พจนาคถ์

ใครอ่านวานว่าให้

เรื่อยต้องกลโคลง ๗

เนื้อหาภาพยนตร์หอโคลงนิราศธารโศก

- เนื้อหาเริ่มต้นด้วยการพรรณนาความงามแต่ละส่วนของนาง ได้แก่ ผม ไธผม ผิว หน้าผาก คิ้ว ดวงตา จมูก ริมฝีปาก ฟัน หู คอ บ่า ทรวงอก แขน นิ้ว เอว ท้อง ขา ปลีน้อง เท้า
- จากนั้นก็พรรณนาถึงความรักที่มีต่อนาง ความคิดถึงที่ต้องพลัดพรากจากกัน โดยพรรณนาไปตามลำดับเวลา
- ตั้งแต่เข้าไปจนค่ำ คร่ำครวญตามลำดับวัน เดือน ฤดูกาล และ ปี

เนื้อหาภาพยนตร์โคลงนิราศธารโศก

- รำพันตั้งแต่เวลาเข่าย่ำมืองจบถึงตีสิบเอ็ด จากวันอาทิตย์ถึงวันเสาร์ เดือนห้าถึงเดือนสี่ ฤดูคิมหันต์ถึงเหมันต์ และปีชวดถึงปีกุน
- ลักษณะการคร่ำครวญผ่านเวลาเช่นนี้คล้ายคลึงกับการคร่ำครวญ ใน โคลงทวาทศมาส
- ต่อจากนั้น กวีกล่าวถึงขบวนเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารคไปนมัสการรอยพระพุทธรบาท
- บรรยายรายละเอียดในขบวน ประกอบด้วยเครื่องสูง เหล่าสาวสนม

เนื้อหาภาพยนตร์โคลงนิราศธารโศก

- บรรยายความงดงามของธรรมชาติระหว่างทาง พืชพรรณไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ
- **กวีระบุไว้ว่าการแต่งครั้งนี้มิได้พลัดพรากจากนางจริง แต่เป็นการแต่งตามขนบวรรณคดีเท่านั้น**
- ภาพยนตร์โคลงนิราศธารโศกจบด้วยโคลงกระทู้ 3 บท ระบุชื่อกวีผู้ทรงนิพนธ์และระบุว่าวรรณคดีเรื่องจบบริบูรณ์

พรรณนาความงามของผม

◎ ชมฝ้าเจ้าดำขลับ	แสงยับยับกลิ่นหอมรวย
ประบ่าอำสละสลวย	คือมณีสีแสงนิล
◎ ชมเกศดำขลับเจ้า	สาวสลวย
แสงระยับหอมรวย	กลิ่นแก้ว
ละเอียดเสียดเสี้ยนสวย	ประบ่า
คือมณีเนื้อแล้ว	คลับคล้าแสงนิล ฯ

พรรณนาความงามของตา

๐ ชมน้องสองไฉยนา

เพราะพริ้มยิ้มตากม

๐ พิศน้องสองเนตรพริ้ม

ขนเนตรงามสวยสม

เมียงม่ายชายเซยชม

เป็นโทษหรือเกรงม้วย

แลมาชายละลายอารมณ์

เป็นมันเคลือบเหลือบแสงาม

เพราะคม

สั่งด้วย

แสนลาม

เขกซรื่องมองดู ๆ

พรรณนาคร่ำครวญถึงนางตามเวลา

๑ เจ้าพี่สี่ โมงเช้า

เสร็จเจ้าเอามากราบ

๑ สี่ โมงเช้าเจ้าพี่หย่อม

เครื่องเข้าเล่าของหวาน

เสร็จเจ้าเข้ามากราบ

บอกปิดพัควีให้

ดูกับเข้าเลขของหวาน

หมอบพัควีพี่เกษมสันต์

ดูการ

แต่งไว้

กรายแซ่

พินีสำราญ ฯ

พรรณนาคำครวญถึงนางตามเวลา

๐ ย่ำร้องคำแล้วเจ้า

จุดเทียนเวียนส่องหา

๐ ราตรีรวีเลื่อนลิ่ว

มัวมีคมนสนธยา

ถือเทียนเวียนส่องหา

อยู่แห่งใดน้องแก้ว

เพลาเล่าเข้าสนธยา

เจ้าแห่งใดไม่เห็นเลย

ลับตา

คำแล้ว

นางทั่ว

ห่อนได้เห็นเลย ฯ

พรรณนาคร่ำครวญถึงนางตามเวลา

๑ เพล่าห้าหึ่งทุ่ม
ร้อนเรียมเทียบร้อนไฟ

๑ เพล่าห้าทุ่มพี
เพลิงฟ่าวเผาดวงใจ
ร้อนเรียมเทียบร้อนไฟ
อีกหนามหนามากลุ่ม

คือเพลิงรุ่มสุขกลางใจ
อีกหนามรุ่มกลุ้มเสียบทรวง

คิ่งใน
คลังกลุ้ม
ลนล่าว
เสียบไ้ในทรวง ฯ

พรรณนาคร่ำครวญถึงนางตามวัน

๑ วันพะห้สกำหนดนาง

พะห้ตถ์ยื่นมือถือ

๑ วันพะห้สกำหนดน้อง

บ่ห่างหว่างนิ้วมือ

พะห้ตถ์ยื่นมือถือ

ชมชื่นอื่นอรสร้อย

บ่ห่างครั้งกิ่งนิ้วมือ

ข้อมืออรช้อนชมโฉน

คราวครือ

กิ่งก้อย

เมียมิ่ง

น้มนเนื้อไปโฉน ฯ

พรรณนาคร่ำครวญถึงนางตามเดือน

๑ เดือนหกสรวงฝนสวรรค์ แรกนาเข้าธรณี	จรคนั่งกัลตามพิธิ พืดูเจ้าเปล่าใจหาย
๑ เดือนหกตกครันครัน พิธิจรคนั่งกัล	ฝนสวรรค์ ก่อเกล้า
แรกนาจอมไอศวรรย์ พีแลบเห็นเจ้า	กรุงเทพ เปล่าแล้วใจหาย ฯ

พรรณนาคำครวญถึงนางตามฤดูกาล

● ฤดูรุคิมหันต์	สาวโฉมสวรรค์พี่สูญหาย
ร้อนรนสทกนธ์กาย	ชายนั่งนอนห่อนญาเย็น
● ฤดูสุริยเดชร้อน	โลกา
โฉมสวรรค์พรรณ โสภา	พี่แคล้ว
เรียมร้อนอรกายา	ชลแซ่
นอนนั่งคั่งคั่งแก้ว	กายร้อญาเย็น ฯ

พรรณนาพันธุ์ไม้พร้อมกับครวญถึงนาง

๐ ไม้เกิดคิดเกศนาง
กลิ่นรื่นชื่นหอมรวย

เมื่อสะสางเกล้าผมมวย
ว่ากลิ่นเจ้าเปล่าใจหาย

๐ ไม้เกิดคิ่งเกศเจ้า
ถือเสนียดสางผมมวย
กลิ่นรื่นชื่นหอมรวย
ว่ากลิ่นเจ้าเปล่าแท้

สดสลวย
เกศแก้
ดีหลาก
รุ่มร้อนใจหาย ฯ

พรรณนาดอกไม้พร้อมกับการหญิงนาง

๐ พุทธชาติดวงน้อยน้อย

จำปาสายสุดใจ

๐ พุทธชาติดวงน้อยกลิ่น

เจ้าช่างกรองมาโลย

จำปาเสียบแซมใน

หอมพีชมน้องแก้ว

คิดเจ้าร้อยพวงมาโลย

แซมเกศเกล้าเจ้าถอดถวาย

เปรมใจ

เลิศแล้ว

มวยมุ่น

ถอดหยิ่นทูลถวาย ฯ

พรรณนาปลาพร้อมกับครวญถึงนาง

๑ ปลาทุกทุกขั้ละห้อย เห็นปลาสร้อยสร้อยอาไลย
แก้มขำเรียมขำใจ ด้วยไม่พบสบสมศรี

๒ ปลาทุกทุกขั้โศกด้วย อรไทย
ปลาสร้อยสร้อยอาไลย ชุ่นข้อง
แก้มขำพื้ขำใจ ใจฝ่อ
ด้วยไม่พบพานน้อง กลาศแคล้วสมศรี ฯ

กวีระบุไว้ว่าการแต่งครั้งนี้มิได้พลัดพรากจากนางจริง
แต่เป็นการแต่งตามขนบวรรณคดีเท่านั้น

๑ จบเสด็จคร่ำครวญกาพย์

แต่งตามประเพณี

บทพิลาปถึงสาวศรี

ไซ้เมียรักจกจากจริง

๑ โคลงครวญกลอนกล่าวอ้าง

โศกสร้อยถึงสาวศรี

แต่งตามประเพณี

เมียมิ่งพร้งพร้อมหน้า

นารี

เขกหัว

ธิรภาคย์

ห่อนได้จากกัน ฯ

ระบุว่าวรรณคดีเรื่องจบบริบูรณ์และระบุชื่อกวีผู้ทรงนิพนธ์

๑ จบ จนจอมโลกยเจ้า	คินวัง
บ พิตรสถิตบัลลังก์	เลิศหล้า
ริ ร่างกายโคกลงหวัง	ชนโลก อ่านนา
บุรณ์ พระโคกลงเจ้าฟ้า	ธิเบศร์เจ้าองสงวน ฯ
๑ เจ้าฟ้า หม่อมน้อยราช	กุมาร
ธรรม พงศ์ทรงกลอนการ	อยู่แย้ม
ธิเบศร์ วราสถาน	ไชยเชษฐ
สุริย์วงศ์ ทรงโคลงแถม	แต่งไว้อ่านสงวน ฯ

คุณค่าของภาพยนตร์โคลงนิราศ

1. ด้านวิถีชีวิต ๒ ได้รู้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนสมัยนั้น

โดยเฉพาะเรื่องการแต่งตัว การดูแลปรนนิบัติสามี รวมถึงประเพณี
ที่แทรกอยู่ตามการพรรณนาเดือนต่างๆ

2. ด้านพฤษศาสตร์และสัตวศาสตร์ กวีได้พรรณนาถึงชื่อ

พันธุ์ไม้และสัตว์ต่างๆ แทรกไว้ในการค้ากรวญถึงนาง

สรุปวรรณคดีสุโขทัย

- ผู้แต่งวรรณคดีเป็นกษัตริย์และนักปราชญ์ทางศาสนา
- ลักษณะวรรณคดีสมัยสุโขทัยมีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสอดคล้องกัน
- กษัตริย์ทรงมุ่งความเป็นปึกแผ่นมั่นคงให้แก่ชาติ จึงทรงต้องการบันทึกและประกาศเกียรติคุณเพื่อให้เจ้าเมืองอื่นเห็นความสำคัญของอาณาจักรสุโขทัย

สรุปวรรณคดีสุโขทัย

- วรรณกรรมสุโขทัยจึงมีเนื้อหาเกี่ยวกับการรบ การสร้างศาสนสถาน ซึ่งมีการสวดตีความเก่งกล้าสามารถของกษัตริย์ นับเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์และศาสนา เช่นใน **“ศิลาจารึกหลักที่ 1”**
- นอกจากนี้สังคมไทยในสมัยสุโขทัยต้องการจัดระเบียบความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงมีวรรณคดีที่นำสังคม ใต้แก่

“สุภษิตพระร่วง” เนื้อหาเป็นคำสอนให้คติชีวิตและแนวทาง
ประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความสงบสุขและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

“ไตรภูมิพระร่วง” เป็นวรรณคดีใช้เทศน์โปรดพระมารดาและ
สั่งสอนประชาชนให้รู้จักบุญบาปและสิ่งที่ต้องห้ามในการดำรงชีวิต

“นางนพมาศ” เป็นวรรณคดีที่สอนเรื่องการประพฤติปฏิบัติตน
ของนางสนม การวางตนต่อกษัตริย์ รวมถึงกล่าวถึงราชประเพณี อัน
แสดงให้เห็นความรุ่งเรืองของเมืองสุโขทัย

สรุปวรรณคดีอยุธยาตอนต้น

- วรรณคดีที่รู้จักกันสมัยอยุธยาตอนต้น ได้แก่
- **“ลิลิตโองการแช่งน้ำ”**
ที่ใช้เป็นบทสวดในพิธีค้ำน้ำสาบาน
- **“มหาชาติคำหลวง”**
เป็นเรื่องของการบำเพ็ญบารมีของพระพุทธองค์
- **“ลิลิตยวนพ่าย”**
สรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

สรุปวรรณคดีอยุธยาตอนต้น

- “**ลิลิตพระลอ**”

เป็นเรื่องบันเทิงที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดวรรณคดีลิลิต

- “**โคลงกำสรวล**” “**ทวาทศมาส**”

เป็นวรรณคดีนิราศที่กล่าวถึงการคร่ำครวญอาลัยรักเมื่อยามพลัด

พรากจากนาง

สรุปวรรณคดีอยุธยาตอนต้น

- ลักษณะคำประพันธ์ที่นิยมแต่งคือ **โคลง** และ **ร่าย**
- เนื้อหาประกอบไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา สดุดีพระมหากษัตริย์
เล่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ นิทาน เรื่องแสดงความรู้สึกรักของกวี
และเนื้อหาที่ใช้ในพิธีกรรม

สรุปวรรณคดีอยุธยาตอนกลาง

- กวีในสมัยอยุธยาตอนกลางคือ สมเด็จพระนารายณ์ พระมหाराชครู พระโหราธิบดี ศรีปราณู
- วรรณคดีสำคัญในระยะเวลาี้คือ **สมุทรโฆษคำฉันท์ อนิรุทธคำฉันท์ เสือโคคำฉันท์ โคลงทศรสสอนพระราม โคลงพาลีสอนน้อง โคลงราชสวัสดิ์**
- รูปแบบคำประพันธ์ ที่นิยมคือ **โคลงและฉันท์**
- เนื้อหา มีวรรณคดีบันเทิงและบทคร่ำครวญที่นำเนื้อเรื่องมาจากชาดก มีเรื่องการสั่งสอน

สรุปวรรณคดีอยุธยาตอนปลาย

- กวีในช่วงอยุธยาตอนปลาย ได้แก่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์
- วรรณคดีที่ควรรู้จัก ได้แก่ โคลงชะลอพระพุทธรูปไสยาสน์ พระมาลัย คำหลวง นันทโศปน์นันทสูตรคำหลวง กาพย์เห่เรือ กาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก
- รูปแบบของวรรณคดีอยุธยาตอนปลายมีครบทั้ง **โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน**
- เนื้อหา ส่วนใหญ่เป็นเรื่องให้ความบันเทิงกับเรื่องเกี่ยวกับศาสนา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับวรรณคดีสมัยสุโขทัย

- วรรณคดีสมัยสุโขทัยสะท้อนให้เห็นความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของอาณาจักรสุโขทัย
- วรรณคดีสุโขทัยเปิดเผยให้ทราบถึงลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูก และมีกฎหมายสำคัญและจำเป็นสำหรับการจัดระเบียบสังคม
- ศาสนาพุทธรุ่งเรืองมากในสมัยสุโขทัยเป็นหลักยึดมั่นในการดำรงชีวิตของคนไทยทุกระดับในสังคม

ข้อสังเกตเกี่ยวกับวรรณคดีสมัยอยุธยา

- วรรณคดีอยุธยาหลายเรื่องต้องอาศัยการสันนิษฐานเกี่ยวกับชื่อกวีและสมัยที่แต่ง เพราะมิได้บอกไว้ชัดเจน
- วรรณคดีเป็นเครื่องมือในการปกครองและคำจูนอำนาจกษัตริย์
- วรรณคดีอยุธยาเป็นต้นแบบให้กวีสมัยหลังดำเนินรอยตาม
- วรรณคดีสะท้อนการผสมผสานระหว่างพุทธและพราหมณ์และความเชื่อดั้งเดิม

ความเหมือนความแตกต่างของวรรณคดีสุโขทัยกับอยุธยา

- ผู้แต่งเหมือนกันที่เป็นชนชั้นสูง
- เนื้อหาที่เหมือนกันทางด้านศาสนาและการสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตัวให้ดีงามเพื่อความเป็นระเบียบของสังคม
- เนื้อหาที่ต่างกันคือสมัยอยุธยามีเรื่องราวในลักษณะ **นิทานนิยาย** เข้ามา แต่งเป็นเรื่องยาว และมีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ความรู้สึกที่ลึกซึ้งมากขึ้นอย่างวรรณคดีนิราศ
- ลักษณะคำประพันธ์ต่างกันมาก สมัยสุโขทัยเป็นร้อยแก้วส่วนใหญ่ และสมัยอยุธยามีลักษณะเป็นร้อยกรองมากขึ้น